

СУЧАСНЫ ЭТНІЧНЫ СКЛАД У БЕЛАРУСІ

Смольскі А. Ю.

Навуковы кіраўнік Савік С. А., кандыдат гістарычных навук, дацэнт

Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт,

г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Анатацыя. У артыкуле разглядаецца этнічны склад сучаснай Беларусі, гісторыя фарміравання асноўных этнічных груп.

Ключавыя словы: Геаграфічнае становішча, этнас, Беларусь.

Гістарычна склалася так, што Беларусь, у сувязі са сваім географічным размяшчэннем у цэнтры Еўропы, на працягу многіх стагоддзяў трапляла пад прыгнёт усіх кровапралітных канфліктаў паміж захадам і усходам, поўначчу і поўднем. Так беларускі этнас перапаўняўся народамі самых розных гатункаў і нацыянальнасцяў, а часам нават сам становіўся ізгоем у сваёй жа краіне. І гэта сфармавала асаблівую ментальнасць беларусаў, якая адлюстроўваецца ў іх талерантнасці і памяркоўным стаўленні да іншых народаў, ладу іх жыцця, незалежна ад рэлігійных прыхільнасцяў. Нездарма, у многіх гарадах Беларусі можна было сустрэць праваслаўную царкву і каталіцкі Касцёл, яўрэйскую сінагогу і мусульманскую мячэць, якія стаяць на адной плошчы. А ў пачатку 20-х гадоў XX стагоддзя этнічная структура насельніцтва Беларусі была выказана ў якасці такіх дзяржаўных моў, як руская, беларуская і польская.

Сёння, як і шмат гадоў таму, этнічная структура насельніцтва краіны фармуецца ў выніку як іміграцыйнага, так і эміграцыйнага рухаў. Яшчэ па дадзеных першай усерасійскай перапісу насельніцтва 1897 г. у этнічнай структуры насельніцтва налічваліся дзесяткі этнасаў, сярод якіх былі

прадстаўлены беларусы (67,8 %), яўрэі (14,2 %), палякі (13,0 %), рускія (3,5 %). На іншыя этнасы (украінцы, літоўцы, латышы, татары, немцы і інш.) прыпадала 1,5 %. Гэты асноўны пералік Нацый і народнасцяў і цяпер характарызуе этнічную структуру Беларусі з натуральным змяненнем іх прапорцый [1, с. 54–57].

У разрэзе жа гарадской і сельскай мясцовасці нацыянальная структура насельніцтва істотна адрознівалася. Сельская мясцовасць усходніх і цэнтральных беларускіх зямель амаль на 99 % была прадстаўлена беларусамі; заходніх і паўночна-заходніх – палякамі і літоўцамі. У заходніх гарадах і мястэчках пераважалі палякі, а ва ўсходніх, дзе праходзіла рыса аселасці – габрэі. Праўда, сацыяльна-палітычная сітуацыя, якая склалася пасля адмены прыгоннага права (1861 г.), і капіталістычнае развіццё выклікалі бурныя міграцыйныя патокі сярод сотняў тысяч былых прыгонных, якія пачалі перабірацца ў гарады і мястэчкі.

Характарыстыка нацыянальнай структуры насельніцтва Беларусі па матэрыялах першага пасляваеннага перапісу насельніцтва (1959 г.) у яе сучасных межах выявіла наступную карціну: беларусы (81,1 %), рускія (8,2 %), палякі (6,7 %), яўрэі (1,9 %), украінцы (1,6 %), татары (0,1 %) і іншыя этнасы (0,4 %). Нацыянальная структура насельніцтва Беларусі па перапісу 1970 г. прадстаўлена: беларусамі (81,0 %), рускімі (10,4 %), палякамі (4,3 %), украінцамі (2,1 %), яўрэямі (1,6 %), татарамі (0,1 %) і іншымі этнасамі (0,5 %). У 1979 г. яе нацыянальная структура ўключала: беларусаў (79,4 %), рускіх (11,9 %), палякаў (4,2 %), украінцаў (2,4 %), габрэяў (1,4 %), татараў (0,1 %) і іншых этнасаў (0,6 %). І, нарэшце, апошні савецкі перапіс 1989 г. даў такі ж парадак асноўных этнасаў Беларусі з невялікімі зменамі: зменшылася ўдзельная вага беларусаў, якія склалі 77,9 %; доля рускіх узрасла да 13,2 % (самага высокага паказчыка ў гісторыі Беларусі); удзельная вага палякаў зменшылася на 0,1 працэнтны пункт і склала 4,1 %; значна павялічылася ўдзельная вага ўкраінцаў – да 2,9 %; значна паменшыўся

удзельная вага габрэяў – да 1,1 %; татары складалі як і ў 1959, 1970 і 1979 гг. 0,1 %; удзельная вага астатніх (больш за 120) этнасаў склаў 0,7 % [2, с. 37–40].

Характарызуючы этнічную сітуацыю, якая склалася ў Беларусі, адзначым, што сярод пераважных этнасаў у краіне – гэта, па-першае, славянскія народы (беларусы, рускія, палякі і ўкраінцы): у 1959 г. іх удзельная вага склала 97,6 %, у 1970 г. – 97,8 %, у 1979 г. – 97,9 % і ў 1989 г. – 98,1 %. Па-другое, яны належаць да народаў, якія гістарычна вызнаюць хрысціянскую рэлігію. І, па-трэцяе, разам з беларусамі – гэта пераважна – этнасы дзяржаў, якія мяжуюць з Беларуссю, якія маюць цесныя гістарычныя сувязі (гістарычнае мінулае, суседства), роднасць моў, цесную блізкасць звычаяў, традыцый. Адзначым таксама, што ўвесь пасляваенны перыяд Беларусь «аддавала» сваё насельніцтва іншым тагачасным Савецкім дзяржавам. І, як відаць з вышэйпрыведзеных дадзеных, удзельная вага беларускага этнасу ў нацыянальнай структуры сваёй дзяржавы мела пастаянную тэндэнцыю да памяншэння ў сілу пастаяннага павелічэння патоку эміграцыі, склаўшы ў 1959 г. 81,1 %, у 1970 г. – 81,0 %, у 1979 г. – 79,4 % і ў 1989 г. – 77,9 %.

З 1994 г. назіраецца адмоўны натуральны прырост насельніцтва Беларусі, што, нягледзячы на дадатнае сальда знешняй міграцыі, выяўляецца ў скарачэнні яго колькасці. У прамежку паміж перапісамі насельніцтва 1999 і 2009 гг. адбылося скарачэнне агульнай колькасці насельніцтва Беларусі на 541,4 тыс. чал. з 10 045,2 да 9 503,8 тыс. чал. Разам са скарачэннем колькасці насельніцтва адбывалася змяненне яго нацыянальнага складу. За доследны перыяд сярод найбольш значных змен адбылося павелічэнне долі беларускага этнасу на 4,5 % і памяншэнне Рускага на 2,9 % на фоне зніжэння долі іншых этнасаў. Асноўнай прычынай гэтых змяненняў з'яўляецца вяртанне вышэйназваных этнасаў на гістарычную радзіму.

Па дадзеных перапісу насельніцтва 2019 года, на тэрыторыі Беларусі пражывалі прадстаўнікі больш за 130 народаў і народнасцяў. Сярод

іх найбольш прадстаўлены этнічныя беларусы (7 990 719, або 84,9 %), рускія (706 992, або 7,5 %), палякі (287 693, або 3,1 %), украінцы (159 656, або 1,7 %), яўрэі (13 705), армяне (9 392), татары (8 445), цыганы (6 848), азербайджанцы (6 001), літоўцы (5 287). У рэспубліцы таксама пражывае ад 1 да 3,5 тыс. малдаван, туркмен, немцаў, грузін, кітайцаў, узбекаў, латышоў, казахаў, арабаў і чувашоў [3].

Такім чынам, даследаванне дэмаграфічных і этна-нацыянальных асаблівасцяў насельніцтва краіны з'яўляецца адной з ключавых задач для забеспячэння ўстойлівага ўзнаўлення насельніцтва, рэгулявання трудорэсурснага патэнцыялу і прадухілення ўзнікнення міжнацыянальных спрэчак і канфліктаў. Ключавой працэдурай у забеспячэнні органаў дзяржаўнага кіравання і навуковага таварыства паўнаважнай інфармацыяй па дадзенай тэматыцы з'яўляюцца перапісу насельніцтва, якія праводзяцца ў Рэспубліцы Беларусь з перыядычнасцю ў 10 гадоў.

Літаратура

1. Эканамічная гісторыя Беларусі : вучэб. дапаможнік: / В. І. Галубовіч, Р. І. Ермашкевіч, Г. П. Бушчык [і інш.]; пад рэд. праф. В. І. Галубовіча. – Мінск : Экаперспектыва, 1999. – 213 с.
2. Эбэрхардт, П. Дэмаграфічная сітуацыя на Беларусі: 1897 – 1989 / П. Эбэрхардт. – Мінск, 1997. – 171 с.
3. Перепись населения Республики Беларусь [электронный ресурс] / Национальный статистический комитет Республики Беларусь, 1998. – 2014. – Режим доступа: <http://belstat.gov.by/perepis-naseleniya/>. – Дата доступа: 17.12.2023.